

Begin december kondigde minister Marja van Bijsterveldt van OCW hervormingen van het Nederlandse onderwijsstelsel aan. Het actieplan Beter Presteren moet Nederland weer in de top-5 van sterkste kennis-economieën brengen. Ondertussen scoort Finland bij het PISA-onderzoek structureel beter dan Nederland. Het Finse format is echter geen kant-en-klaar recept voor succes.

PISA-onderzoek

Finse bouwstenen voor Beter Presteren

Sinds de lancering van het actieplan Beter Presteren is in Nederland de belangstelling voor het Finse onderwijs sterk toegenomen. De directe aanleiding voor het actieplan vormen de afgelopen december bekendgemaakte uitkomsten van het laatste PISA-onderzoek uit 2009, dat het analytisch en probleemoplossend vermogen test van 15/16-jarige scholieren in een groot aantal landen (kader Pisa). Nederland eindigde op de onderdelen wiskunde en natuurwetenschappen op de 11de en 12de plaats; dat was lager dan drie jaar ervoor (5de en 11de plaats).

Finland staat in Europa al tien jaar aan de top bij de PISA-scores en doet het ook wereldwijd bijzonder goed. Het kan zich kennelijk het best van alle Europese landen meten met de ontwikkelde en opkomende Aziatische landen. In 2009 is Finland overigens ruim voorbijgestreefd door de Chinese provincie Shanghai.

Onderwijsstelsel

De Finnen geven 3,9 % van hun BBP uit aan primair en secundair onderwijs, in Nederland is dat 3,4 %. Nederland is op dit punt intussen afgezaakt tot de middenmoot van de OESO-

landen, Finland staat op de 9de plaats. Het huidige Finse systeem is ontstaan na een geleidelijk ingevoerde, maar ingrijpende hervorming in 1971-1978. Veel scholen en docenten raakten gaandeweg overtuigd van de merites van het nieuwe stelsel. Na een educatieve voorbereiding op kinderdagverblijven en een voorschools jaar beginnen kinderen op 7-jarige leeftijd met de basisschool, de *peruskoulu* (schema). Het basisonderwijs duurt negen jaar, waarna ongeveer de helft van de leerlingen naar een algemeen vormende bovenbouwschool gaat en de andere helft naar een beroepsgerichte vervolgopleiding. Na drie jaar bovenbouw volgt dan voor het overgrote deel van de leerlingen (90%) een academische of professionele hogere opleiding volgens de bachelor/masterstructuur.

De scholen voor basis- en voortgezet onderwijs worden in Finland door de gemeenten georganiseerd, maar ze hebben een grote mate van autonomie. Particuliere scholen worden ontmoedigd en komen weinig voor. Er is een nationaal kerncurriculum en gemeenten kunnen richtlijnen opstellen, maar die vormen geen strak keurslijf voor de schoolleiding. De scholen spelen een belangrijke rol binnen de lokale gemeenschap en hebben een brede culturele functie. Ze zijn gericht op een dorp, buurt of wijk, maar binnen gemeenten werken ze goed samen. Ouders zijn nauw betrokken bij wat op school gebeurt. Maaltijden, schoolboeken, vervoer, medische controles en overblijfvoorzieningen zijn via de scholen en op kosten van de gemeenten voor alle scholieren beschikbaar. Schoolhoofden hebben een vooraanstaande positie, zowel

Tabel 1: Rangorde PISA-uitkomsten 2006

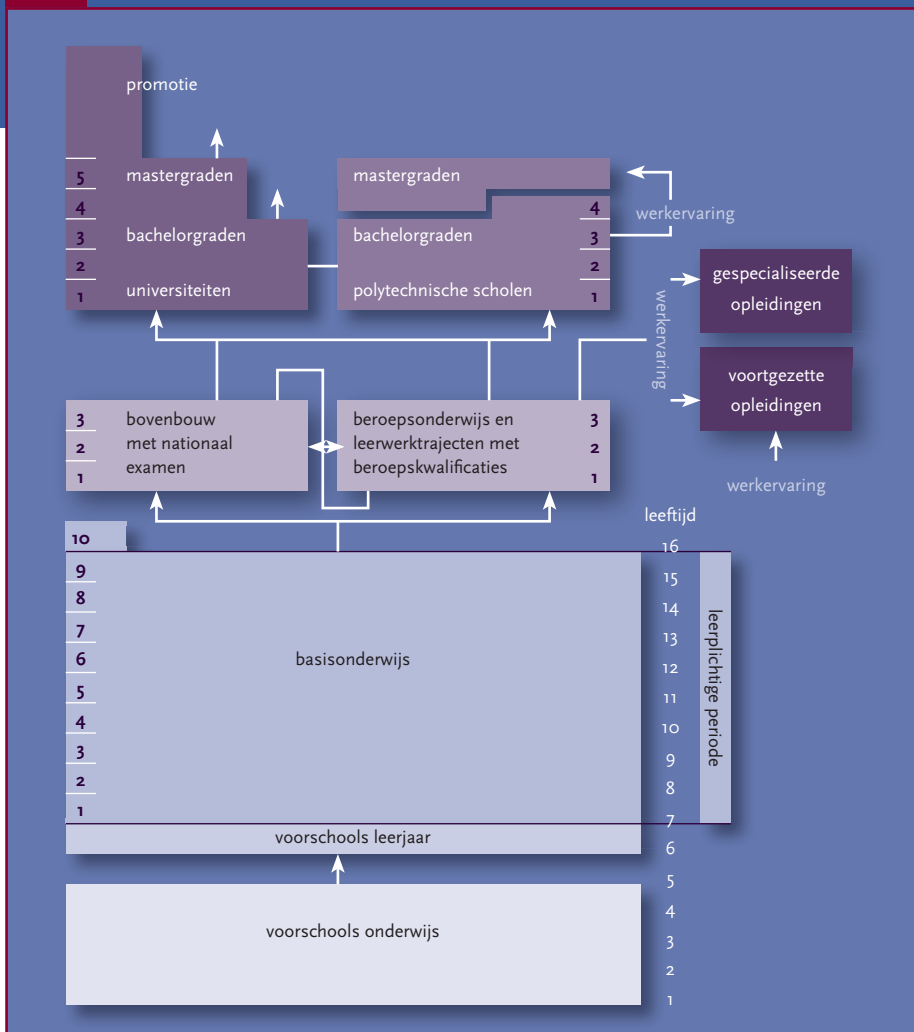
Wiskunde		Natuurwetenschappen		Begrijpend lezen	
Taiwan	549	Finland	563	Zuid-Korea	549
Finland	548	China – Hong Kong	542	Finland	547
China – Hong Kong	547	Canada	534	China – Hong Kong	541
Zuid-Korea	547	Taiwan	532	Canada	529
Nederland	531	Estland	531	Nieuw-Zeeland	519
Zwitserland	530	Japan	531	Ierland	517
Canada	527	Nieuw-Zeeland	530	Australië	510
China – Macau	525	Australië	527	Liechtenstein	509
Liechtenstein	525	Nederland	525	Polen	500
Japan	523	Liechtenstein	522	Zweden	499

Bron: OESO/PISA

Tabel 2: Rangorde PISA-uitkomsten 2009

Wiskunde		Natuurwetenschappen		Begrijpend lezen	
China – Shanghai	600	China – Shanghai	575	China – Shanghai	556
Singapore	562	Finland	554	Zuid-Korea	539
China – Hong Kong	555	China – Hong Kong	549	Finland	536
Zuid-Korea	546	Singapore	542	China – Hong Kong	533
Taiwan	543	Japan	539	Singapore	526
Finland	541	Zuid-Korea	538	Canada	524
Liechtenstein	536	Nieuw-Zeeland	532	Nieuw-Zeeland	521
Zwitserland	534	Canada	529	Japan	520
Japan	529	Estland	528	Australië	515
Canada	527	Australië	527	Nederland	508
Nederland	526	Nederland	522	België	506

Bron: OESO/PISA

PISA

PISA (Programme for International Student Assessment) is een onderzoeksprogramma van de OESO, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, waarvan vrijwel alle ontwikkelde landen lid zijn. PISA is bedoeld om informatie te leveren ter onderbouwing van onderwijsbeleid. Sinds 2000 wordt elke drie jaar het analytisch en probleemoplossend vermogen van 15/16-jarige scholieren getest. Dat gebeurt met een reeks opgaven op het gebied van begrijpend lezen, wiskunde en natuurwetenschappen. In 2009 deden 30 OESO-landen en ongeveer evenveel partnerlanden mee. In Nederland organiseert het Instituut voor toetsontwikkeling (Cito) het onderzoek.

Per land nemen minstens 5000 scholieren deel. De vragen zijn in de eigen taal/talen van het land. Ieder land kan een eigen keuze maken uit de aangeleverde set vragen, en een nationale test toevoegen. Elk PISA-onderzoek legt de nadruk op een van de drie competentievelden (begrijpend lezen, wiskunde en natuurwetenschappen). De testen duren twee uur. Ze bevatten vragen met meerkeuzeantwoorden, en vragen die uitgeschreven antwoorden vergen. Ook vult iedere scholier een uitgebreid formulier in om achtergrondgegevens te verkrijgen. De schoolleiding voegt daar een aantal schoolkenmerken aan toe. Zo ontstaat een grote internationale databank die uitgebreid statistisch wordt geanalyseerd en bewerkt tot internationaal vergelijkbare uitkomsten. Bij elk PISA-onderzoek komt dus veel informatie beschikbaar, maar verreweg de meeste aandacht gaat uit naar de ranglijstjes van landen (tabel 1 en 2).

op school als in de lokale gemeenschap. Ze worden streng geselecteerd en er gelden hoge opleidingseisen. Overigens zijn alle leerkrachten in Finland op academisch niveau geschoold en ze zijn relatief onafhankelijk in hun wijze van lesgeven. Ook worden ze goed ondersteund en bijgeschoold. De eerste zes jaar van de basisschool is het onderwijs klassikaal, daarna nemen vakdocenten het stokje over. Leerlingen krijgen wekelijks 25 tot 30 uur les, 190 dagen per jaar. Na ieder semester zijn er testen en worden certificaten uitgereikt. Door de kleine klassen (zo'n 20 leerlingen) en de hoogopgeleide docenten blijkt het mogelijk zowel kinderen met leerproblemen als uitblinkers goed te begeleiden. De leerkrachten krijgen daarbij ondersteuning van hulpkrachten. Er zijn weinig scholen voor speciaal onderwijs. In het PISA-onderzoek blijkt dan ook dat in Finland de diversiteit in leerprestaties binnen scholen veel groter is dan tussen scholen.

De bovenbouwschool voor algemene vorming (*lukio*) biedt een intensieve driejarige opleiding met 32-34 uur les per week, gericht op het behalen van het nationale *matriculation*-examen. Daarin worden vier verplichte en twee keuzevakken getoetst. In de loop van de drie schooljaren doen leerlingen tentamen in alle vakken en behalen daarmee certificaten.

Het eindcertificaat vermeldt het gemiddeld behaalde niveau. Het curriculum is gelijk voor alle leerlingen, maar ze kunnen kiezen tussen een 'algemeen' en 'geavanceerd' niveau voor enkele verplichte vakken. Finse leerlingen bereiken een niveau dat volgens Amerikaanse deskundigen overeenkomt met een gemiddelde Amerikaanse bacheloropleiding.

Gemeenten, ouders, docenten en ook leerlingen nemen het schoolwerk serieus en zittenblijven en uitval komen weinig voor.

Aardrijkskunde

De positie van aardrijkskunde in de leerplannen geeft een beeld van de inhoud van het basis- en voortgezet onderwijs in Finland. In de eerste vier jaar van de basisschool krijgen kinderen een vak milieukunde waarvan aardrijkskunde deel uitmaakt. Ze verkennen de eigen woon- en leefomgeving en Finland, en behandelen de Scandinavische en Baltische landen. In de vijfde en zesde klas worden

Alle leerkrachten in Finland zijn op academisch niveau geschoold

aardrijkskunde en biologie als een gezamenlijk vak gegeven. Centrale thema's zijn Europa en de natuurlijke gesteldheid op aarde. De Finse geografen betreuren het dat de sociale geografie weinig aan bod komt. Zo kan het begrip duurzame ontwikkeling niet in de volle breedte behandeld worden. In drie hoogste klassen van de peruskoulu is aardrijkskunde een apart vak en zijn er twee verplichte en twee gespecialiseerde keuzevakkens. Daarnaast kan aardrijkskunde een rol spelen in toegepaste vakken die de scholen zelf ontwikkelen. Alle leerlingen krijgen de introductievakken sociale geografie en de fysische geografie. Daarnaast kunnen ze gebiedsstudies en/of natuurlijke rampen als geografisch keuzevak kiezen. Zo'n 15-20% van de leerlingen kiest voor die vakken en doet er ook

Pitäjänmäki Peruskoulu

Pitäjänmäki is een district met 15.000 inwoners in het westelijke stadsdeel van Helsinki. Het stadsgewest Helsinki telt ruim een miljoen inwoners. In Pitäjänmäki zijn veel it-bedrijven gevestigd, waaronder Nokia, Siemens en ABB. De wijk heeft veel appartementen. Het overgrote deel van de bevolking spreekt Fins (88%).

De Pitäjänmäki Peruskoulu is een basisschool met 400 leerlingen, 35 docenten, 5 assistenten en zo'n 15 ondersteunende krachten. Vrijwel alle docenten werken voltijds en er is veel aandacht voor de ondersteuning van leerlingen met problemen, zoals kinderen van immigranten en leerlingen die een extra jaar nodig hebben om de stap naar het vervolgonderwijs te kunnen maken. Het doel van de school is dan ook niet alleen leerlingen de best mogelijke leerprestaties te laten bereiken, maar ook hen voor te bereiden op de uitdagingen van het leven. De Pitäjänmäki Peruskoulu doet veel aan expressievakken, met een reeks schoolfestivals aan het einde van het schooljaar. Het motto van de school is 'samenwerken bevordert het leren en de beschaving'.

lijke hulpbronnen en ligt excentrisch ten opzichte van de Europese stedelijk-economische zwaartepunten. Toen het land zich had onworsteld aan de economische banden met de Sovjet-Unie en in 1995 toetrad tot de Europese Unie, was dan ook een forse investering in het onderwijs gewenst. Alleen een hoogtechnologische industrie en dienstverlening kunnen Finland comparatieve voordelen verschaffen op de Europese en de wereldmarkt. Het onderwijs is daaraan dienstbaar gemaakt.

Neveneffect

De uitstekende opleiding in de exacte vakken in Finland is goed beschouwd een neveneffect van een goed doordacht en uitgevoerd onderwijsbeleid – het is zeker niet de primaire doelstelling. Het basis- en voortgezet onderwijs is gericht op een brede, gedegen ontwikkeling van de leerlingen die zich zo optimaal kunnen ontplooiën en kunnen bijdragen aan de samenleving. Een hoge status voor het onderwijs en de onderwijsgegenden, veel eigen verantwoordelijkheden van scholen en docenten, en een goed ontwikkeld kwaliteitsbesef zijn daarbij kenmerkend en worden breed gedragen. Aardrijkskunde is in Finland redelijk doelmatig verweven in de leerplannen. Dat geheel levert in het oog springende resultaten op. Finland leert ons dat beter presteren veel meer inhoudt dan het herindelen van profielen en vakken. •

50 verplicht zijn. Het gaat om Fins, Engels, Zweeds, wiskunde, natuurkunde, scheikunde, biologie, aardrijkskunde, religie/ethiek, filosofie, geschiedenis, kunsten, muziek, informatica, gezondheid en hygiëne, gymnastiek en voorbereiding op de arbeidsmarkt en de eigen loopbaan. Leerlingen moeten daarnaast minstens tien voortgezette cursussen kiezen. Ook besteedt de school aandacht aan zaken als veiligheid, milieubescherming, goede omgangsvormen, dans, toneel, Russisch en de drie lokale Sámi-talen. De school experimenteert met afstandsonderwijs.

Het afsluitende nationale matriculation-examen omvat minstens vier vakken, waaronder Fins en wis- en natuurkunde.

Een gekozen leerlingenraad speelt een belangrijke rol bij tal van schoolactiviteiten.

examen in. Geschiedenis en psychologie zijn ongeveer even populair. De Finse vakdocenten aardrijkskunde hebben een academische masteropleiding achter de rug met drie jaar geografie, een jaar biologie en een jaar pedagogiek en didactiek.

Context

Veel van Finlands onderwijsbeleid is verklaarbaar vanuit de specifieke context van het land. Finland heeft een homogene bevolking en weinig sterk verstedelijkte gebieden. Het aandeel immigranten schommelt rond de 3%. Voor de meeste Europese landen ligt dat tussen de 10 en 20%. Dat maakt het relatief gemakkelijk een uniform nationaal onderwijsbeleid te voeren. Daarnaast is in de Finse cultuur nog steeds sprake van een enigszins autoritaire, gehoorzame en collectivistische mentaliteit die terug te voeren is op de geschiedenis van Russisch bestuur in de 19de eeuw. Die mentaliteit heeft zich genesteld in de sterke sociaaldemocratische politieke stroming in het land. Ook zijn de Finnen gericht op consensus, wat vaak resulteert in een evenwichtig, breed gedragen beleid. Men vertrouwt daarbij op een sturende en doelmatig werkende overheid. Vernieuwingen worden gestaag maar geleidelijk doorgevoerd. Een ander typisch Fins aspect is de noodzaak een op kennis gebaseerde economie te ontwikkelen. Finland heeft relatief weinig natuur-

Ivalo Lukio

Ivalo is de centrumplaats van de gemeente Inari in het noordoosten van Fins Lapland. Het dorp heeft 4000 inwoners, de gemeente 7000. De gemeente Inari is in oppervlakte de grootste van Finland, 17.300 km². Een derde van de bevolking is Sámi (Laps) en 400 van hen spreken nog de oorspronkelijke taal. De bewoners werken bij de grenspolitie, in het natuurbeheer en in de toeristische sector.

De Ivalo Lukio is een bovenbouwschool voor algemeen vormend voortgezet onderwijs. Er zijn 130 leerlingen in zes groepen. Het is een gemeentelijke school met een programma van drie jaar. Een schooljaar is verdeeld in vijf perioden met vijf tot zes cursussen van 38

Werken en lunchen op de Ivalo Lukio.

uur; elk van de vijf lesperiodes wordt afgesloten met een examenweek.

Om af te kunnen studeren moeten leerlingen 75 cursussen afronden, waarvan ongeveer